

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

Проект "Център за превенция и рехабилитация на хора, пострадали от домашно насилие, деца в риск и интеграцията им в семейството и общността",
финансиран от Министерство на Правосъдието

ФОНДАЦИЯ П.У.Л.С.

НАРЪЧНИК ЗА ПРОФЕСИОНАЛИСТИ, РАБОТЕЩИ ПО СЛУЧАИ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Изготвил:
Фондация „П.У.Л.С.“
Перник, октомври 2013 г.

Съдържание:

I. ВЪВЕДЕНИЕ.....стр. 4

II. ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ.....стр. 5

1. Какво е насилие?
2. Домашно насилие:
 - Форми на домашно насилие;
 - Последици от домашното насилие върху пострадалия;
 - Фази на насилието - връзка "Насилник -Жертва".
3. Семейството - дете в контекста на домашно насилие:
 - Правата на детето. Детето в контекста на домашното насилие;
 - Индикатори при деца, пострадали от домашно насилие;
 - Психологически последици при деца, пострадали от домашно насилие.

III. ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДКРЕПА ПРИ ДОМАШНО НАСИЛИЕ.....стр. 16

1. Водене на случай:
 - Обосновка;
 - Взаимодействие при защита от домашно насилие.
2. Диаграми за работа по случаи на:
 - Възрастен, пострадал от домашно насилие;
 - Дете, пострадало от домашно насилие.

IV. ДОБРА ПРАКТИКА.....стр. 27

V. МРЕЖА ЗА ПОДКРЕПА.....стр. 29

1. Държавни органи и институции в подкрепа на лица, пострадали от домашно насилие.
2. Неправителствени организации в подкрепа на лица, пострадали от домашно насилие.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Наръчникът е разработен в рамките на проект „Център за превенция и рехабилитация на хора, пострадали от домашно насилие, деца в риск, и интеграцията им в семейството и общността”, финансиран от Министерство на Правосъдието/Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ №93-00-280/12.12.2012 г.

Целта на този Наръчник е да сенсibiliзира специалистите, работещи пряко по случаи на домашно насилие, както и да предостави важна информация за възможните интервенции при това широко разпространено и понякога застрашаващо живота нарушение на човешките права.

Взаимната координация и общите действия на съд, полиция, неправителствени организации, местна власт и социални служби е единственият възможен начин за ефективна и бърза защита на пострадалите от домашно насилие. Важно е всички органи и сектори, работещи по темата да са запознати с динамиката и ефектите от домашното насилие върху пострадалите лица.

Подобряването на това взаимодействие е залегнало като приоритет в Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2013 г. на Министерски съвет на Република България.

II. ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ

1. Какво е насилие?

Векове наред е налагано патриархалното схващане за неравноправие на основа пол и възраст. Най-тежката форма на нарушаване на човешкото право и достойнство е човек да бъде поставен в принудително робство, имайки в предвид не само най-тежкото престъпление „трафик на хора“ и принудителна проституция, но и трайното осакатяване на хора поставени в социална, емоционална и икономическа изолация.

Световната здравна организация определя насилието като: „Преднамерено използване на физическа сила или власт, посредством заплахата или реално, срещу друго лице или срещу група или общност, което води или има голяма вероятност да доведе до нараняване, смърт, психологична травма, неправилно развитие или решение”.

Насилието представлява нарушаване правата на отделната личност, независимо от нейния пол, религия, политически или обществени възгледи.

По правило, насилието представлява действие или поведение, насочено срещу друг човек или срещу собствената личност, което предизвиква физическо, психическо и/или емоционално страдание. В същността си, насилието е античовешко, а в повечето случаи, и антисоциален акт, който нарушава достойнството и интересите на личността. Насилието има много разновидности, както и много и разнообразни форми и прояви.

Все повече мерки се предприемат в областта на правото, съдебната система, правоприлагането, образованието, здравеопазването, както и се извършват редица други действия, свързани с предоставянето на услуги, които в значителна степен се стремят да поправят или поне да облекчат вредните последици от насилието.

2. Домашно насилие.

Домашното насилие е нарушение на правата на човека със сериозни последици както за пострадалите лица, така и за обществото като цяло. Обикновено „жертвите“ на домашно насилие не говорят от страх, срам или унижение. Насилието остава скрито в дома, „между четирите стени“, но здравните, психическите и социалните вреди от травмата се проявяват в няколко следващи поколения.

„Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършено спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. Домашно насилие, извършено в присъствието на дете, се счита за психическо и емоционално насилие и върху него.” (чл.2 от ЗЗДН).

◇ *Форми на домашното насилие*

Физическо насилие:

- Физическото насилие се свързва с всяко нежелано, насилствено физическо съприкосновение с тялото на човек, което причинява болка или носи риск от физическа травма.
- Физическото насилие включва бутане, удряне, разтърсване, използване на предмет за удряне, извиване, дърпане на част от тялото, използване на оръжие.
- Физическите наранявания могат да бъдат от синини по тялото до изгаряния, счупени зъби, счупвания на крайници, на челюст, спукани тъпанчета и др.
- Физическото насилие цели да подчини „жертвата” и да предизвика страх у нея.

Психологическо насилие:

- Психически тормоз, който варира от заплахи, включващи образно и детайлно описание на следващи насилствени действия, до тежки обиди, обезценяване. То води след себе си несправяне, социална изолация, асоциална проява, понякога и отключване на психотични епизоди и психично заболяване.

Сексуално насилие:

- Сексуалното насилие включва широк репертоар от поведения, включващи принуждаването на „жертвата” да прави секс по време или по начин, който тя не желае.
- Сексуалното насилие е всяка нежелана сексуална интимност, извършена от страна на единия партньор над другия. То може да включва орална, анална, вагинална стимулация или проникване, насилствено принуждаване към всякаква нежелана интимност.

Емоционално насилие:

- Упражняващият насилие налага неща, чрез предизвикване на чувства на страх, срам и вина. Може да принуди пострадалото лице да върши неща, които противоречат на ценностната му система, отправяйки заплахи.

- Постава „жертвата” в принижена позиция, карайки я да се чувства зле и недоволна от себе си, дори неадекватна. Прави я зависима и слаба, като я ругае, унижава или дисквалифицира пред семейството и приятелите и.
- Упражняващият насилие се отнася към пострадалия, като към хора „втора ръка”. Взима сам всички решения. Държи се като господар на дома. Може заплашвайки да разрушава вещи в дома, да насилва домашно животно, да размахва оръжие.
- Упражняващият насилие може да кара „жертвата” да се чувства виновна заради децата, да заплашва, че ще ги отвлече, ако тя не спазва неговите условия и т.н.

Икономическо насилие:

- Икономическото насилие е упражняването на финансов контрол от страна на „насилника” върху „жертвата”, което я прави зависима от него и изключително уязвима.
- „Насилникът” възпрепятства „жертвата” да работи, принуждава я да го моли за пари, отпуска ѝ ограничена парична сума, за която впоследствие иска подробен отчет.
- Лишава „жертвата” от свободен достъп до парите и от информация за финансите на семейството.

◇ Последници от домашното насилие върху пострадалия

Формите на домашно насилие са безкрайни. Последниците от него също. Всички пострадали от домашно насилие преживяват по различен и уникален начин ситуацията, в която се намират. Въпреки това, има някои типични РЕАКЦИИ в поведението им, които се характеризират с: МЪЛЧАНИЕ, ЧУВСТВО ЗА ВИНА, СТРАХ и СРАМ, ОТРИЧАНЕ, ЗАГУБА НА ВЯРА В СЕБЕ СИ.

Резултатът:

- Отключване на психично заболяване.
- „Жертвата” се превръща в „насилник”.
- Изграждане на идентичност на „жертва”.

Крайният резултат от насилието е, че пострадалия е с осакатена сигурност и непълноценна идентичност. За него светът е враждебно и несигурно място, в което той/тя оцелява, и на което реагира.

◇ Фази на насилието - връзка „Насилник-Жертва“

Много често жените, пострадали от насилие разказват подобна история:

“Той е ужасен. Онзи ден ме преби, децата пицяха. Разправяхме се до късно през нощта. Това не се случва за първи път. На следващия ден, както винаги, много съжаляваше и се извиняваше. Не знам колко дълго мога да издържа това. Но пък не мога да си тръгна. Децата без баща не мога да оставя. Сама как ще се справя? Самата аз не знам дали го искам. Толкова слаба и уязвима се чувствам. Където и да избягам той ще ме намери.“

3. Семейството - дете в контекста на домашно насилие.

Семейството заема особено място в живота на всеки човек. В него растем, живеем, възпитаваме се, в него усвояваме нравствените норми и ценности.

Взаимоотношенията в семейството играят важна роля в живота на детето. И тъкмо за това, то пренася в други житейски ситуации начина на общуване, който е възприело от своите родители в семейната среда. Как детето ще общува по-късно с други хора до голяма степен зависи от общуването в семейството, в което расте.

Домашното насилие възниква в семейството. Най-често това е насилие от страна на мъжа върху жената, но може да се „разшири” и върху детето в семейството, или върху други членове на разширеното семейство. Възможно е насилниците да са и жени.

◇ *Правата на детето.*

Детето в контекста на домашното насилие.

Детето е човешко същество, като по смисъла на чл. 2 от Закона за защита на детето (ЗЗД), „дете е всяко физическо лице до навършването на 18 години”. В закона ясно са дефинирани правата на детето, които са основополагащи за благоприятното му развитие.

"Всяко дете има право да бъде зачитано и уважавано."

"Всяко дете има право на закрила за нормалното му физическо, умствено, нравствено и социално развитие и на защита на неговите права и интереси."

"Всяко дете има право свободно да изразява мнение по всички въпроси от негов интерес."

"Всяко дете има право на закрила срещу нарушаващите неговото достойнство методи на възпитание, физическо, психическо или друго насилие и форми на въздействие, противоречащи на неговите интереси."

Цитати от ЗЗД

Законът защитава както децата, върху които е упражнено непосредствено насилие, така и тези, които косвено са засегнати, когато домашното насилие е извършено в тяхно присъствие.

"Детето има право да бъде отглеждано и възпитавано по начин, който да осигурява неговото нормално физическо, умствено, нравствено и социално развитие." Чл. 124. (1) от Семейния кодекс

Най-често, в ситуация на насилие, ДЕЦАТА са ИЗПОЛЗВАНИ, за да се контролира и/или наказва другия партньор. Някои упражняващи насилие родители системно разрушават авторитета на другия родител пред децата им. Понякога децата могат да бъдат използвани да свидетелстват против пострадалия в съда или да участват в нападенията срещу него. Това поведение се използва от „насилника”, за да подчини лицата, върху които е упражнил насилие, на неговата воля.

◇ Индикатори при деца, пострадали от домашно насилие

Приложените индикатори, са изработени с цел улесняване работата на специалистите, при идентифициране на дете пострадало от насилие:

ИНДИКАТОРИ ЗА ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ	
	ФИЗИЧЕСКИ ИНДИКАТОР:
1	Необясними счупвания, ожулвания, разкъсани рани
2	Затруднено ходене, държане на крайниците и/или тялото в необичайна поза
3	Необясними изгаряния (особено от цигара, изгаряния с формата на ръкавица, на чорап)
4	Необясними хематоми (кръвоизливи и кръвонасядания), отоци и подутини
5	Следи от хапане
	ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНДИКАТОР:
1	Говори за себе си, че е лошо и заслужава наказание
2	Самонараняване
3	Детето играе агресивно и често наранява връстниците си
4	Лежи или седи притихнало, изучавайки обкръжението
5	Празно или студено вторачване
6	Отговаря едносрично на задаваните въпроси

ИНДИКАТОРИ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ

ФИЗИЧЕСКИ ИНДИКАТОР:	
1	Скъсано или изцапано с кръв бельо
2	Болка или сърбеж в гениталната област
3	Затруднено ходене или седене
4	Хематоми или кървене от външните гениталии
5	Полово предавани болести
6	Психосоматични симптоми – болки в стомаха, главоболие, разстройства на съня и апетита
7	Чести уринарни инфекции
8	Енкопреза (изпускане по голяма нужда) или енуреза (изпускане по малка нужда)
9	Затруднено ходене по малка или голяма нужда
10	Бременност
ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНДИКАТОР:	
1	Затвореност или постоянна депресия
2	Съблезняващо поведение (по отношение на възрастни)
3	Ниско самочувствие, липса на увереност
4	Лоши взаимоотношения с връстниците
5	Разстройства на хранителното поведение
6	Рязка промяна в телесното тегло
7	Самонараняване и опити за самоубийство
8	Отбягване на физически контакт
9	Хистерично поведение – висока раздразнителност, неадекватни емоции, силни емоционални реакции до хистерични припадъци
10	Сексуални теми в детското творчество – рисунки, текстове и др.
11	Опити за допир до гениталиите на възрастни, деца или животни
12	Натрапливост за замърсеност – често и безпричинно миене и къпане или пък обратно – отбягване на банята
13	Повишена тревожност, проявяваща се от определени хора, места или събития
14	Злоупотреба с други деца като се използва принуда, заплахи, подкуп или манипулации

◇ *Психологически последици върху децата, пострадали от домашно насилие*

Насилието над деца е свързано с изграждането на механизми за съхранение. Често в ситуации на насилие детето е поставено пред въпроса как да съхрани своята физическа и емоционална цялост. За да се случи това то прибегва до изграждането на редица специфични поведения, чрез които да оцелее:

- **Девиантното поведение** - този вид поведение може да е израз на спомени или емоции на срам, гняв, болка, които не могат да бъдат изказани чрез думи и получават отдушник в поведението. Такъв израз са внезапните гневни избухвания, самонараняващото поведение и др.
- **Отричане и подтискане** - поведение, което цели да “забрави” травматичното събитие. Детето помни само приятните моменти свързани с упражняващия насилие и пренебрегва конфликтите. То може временно да “забрави” насилието, а може да настъпи и пълно забравяне на случилото се. Системната злоупотреба с алкохол или наркотици също може да е следствие на стремежа да се забрави, като се предизвиква състояние на съзнанието, в което се изключват спомените за болезнените преживявания. Отричането дава възможност на детето да оцелее, като не живее непрекъснато с болезнените преживявания. Когато продължи твърде дълго обаче “забравянето” допълнително влошава психологическото разстройство, тъй като не дава възможност да бъде припомнена и преработена травмата и задълбочава изолацията на пострадалият от другите хора.
- **Оправдания за насилието** - детето непрекъснато търси начини да оправдае случващото се. Оправдава или поведението на „насилника” или собственото си примирение с насилието. Винаги намира причина за случващото му се. Желанието на пострадалия е да промени собственото си съзнание и спомени, тъй като действителността не може да бъде променена.
- **Желанието да помагаш на другите** - често пъти това е реакцията, която позволява на пострадалия от насилие да преодолее травмата. Единият път е детето, чрез поведението си да търси внимание и помощ, другият е осъзнавайки своите проблеми да иска да помогне на други деца със сходни съдби.
- **Психосоматизацията** - друг начин, чрез който подтиснатите емоции свързани с травмата получават израз е трансформацията им във физически симптоми като: главоболие, прилошаване, виене на свят, диабет, психогенна астма и др.

- **Натрапливо поведение** - децата, пострадали от насилие често се връщат към ситуацията на насилие. Те се чувстват принудени да пресъздават момента на травмата. Стремещът към връщане и преповтаряне на сцената може да се сведе само до отделен натрапчив спомен. Но в някои случаи се променя цялостната ориентация на поведението на детето, като то се стреми несъзнателно отново да попадне в рисковани ситуации или отношения. Травматичното преживяване за детето е толкова болезнено и до такава степен надхвърля капацитета му за преработка на емоциите, че то е залято от чувство за безпомощност. Именно от усещането за загуба на контрол идва психологическото травмиране. Многократното преживяване на ситуацията е начин детето да възстанови контрола във въображението си.
- **Придобиване поведението на насилника** - (т.нар. идентификация с агресора) Когато детето е било жестоко малтретирано, сексуално или физически, упражняващият насилието родител се възприема като всемогъщ. За да се справи с чувството на безпомощност, детето започва да мисли за себе си като също толкова могъщо, колкото е и „насилника”. По такъв начин детето се спасява, защото се чувства като човек, който притежава силата и не е нужно да се страхува повече. Има много данни по въпроса как деца, които са били малтретирани, проявяват жестокост в отношенията си с други деца или в игрите си.
- **Самообвинението** е най-характерната реакция за пострадалите от насилие. Почти винаги детето се чувства свръхотговорно за случилото се по начин, който не отговаря на реалната ситуация. То се обвинява, че по някакъв начин е предизвикало насилието с действията или мислите си или, че не е могло да го избегне. Самообвинението е свързано със самонаказващо се поведение, завишени изисквания към себе си, самоунижение и пр. Трайното чувство на вина предопределя по нататъшното поведение на детето. Несъзнателно то започва да действа от позицията на човек, който заслужава да получава удари. Именно толерантността към насилието прави жертвата на злоупотреба в детството потенциална жертва в зряла възраст.

Много деца, пострадали от насилие, живеят с надеждата, че когато пораснат всичко ще се промени!

Реалността за съжаление е друга.

Деце, което се е формирало като личност в условия на системно насилие, не е подготвено за изграждане на друг тип отношения - без контрол и насилие!

III. ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДКРЕПА ПРИ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

1. *Водене на случай:*

◇ *Обосновка*

Воденето на случай е оказване на помощ, така че тя да отговаря на индивидуалните потребности, обединявайки отговорността за оценката и координирането на услугите в лицето на един персонално избран професионалист (социален работник, психолог, психиатър) или екип.

Основните задачи на воденето на случай са:

1. Оценка на потребностите и ресурсите - придобиване на ясна представа за потребностите и силните страни на индивида.

2. Планиране на грижата - на базата на оценката водещият на случай ръководи изготвянето на лесен за използване план, който съдържа ясно определени цели.

3. Изпълнение на плана - планът трябва да бъде пуснат в ход със съдействието на клиентите, подкрепящите ги хора и всички онези служби, които отговарят най-пълно на определените разнообразни потребности.

4. Проследяване - водещият на случай системно проследява и отразява изпълнението на поставените цели.

5. Преглед на постигнатото - с участието на всеки, който е свързан със задачата, се оценява резултата от планираните интервенции. Тъй като тази оценка изисква изследване на настоящите потребности и силните страни на отделния клиент, прегледът може да се разглежда като повторна оценка.

Тези задачи не са поредица от отделни събития. Те протичат паралелно и са взаимно свързани. Добрата практика се основава на ясно определени водещи принципи:

- Фокусиране върху силните страни на индивида, а не върху проблематиката и патологията. Водещите на случаи трябва да изградят умения за идентифициране на силните страни и умения на клиентите, а не да се фокусират изцяло върху негативните страни. Това не означава да не отчитат съществуващите затруднения, които може да съпътстват и утежняват проблематиката на клиента. Но по този начин клиентът се превръща в активен участник в определянето на съдбата си чрез развитие, възстановяване и разширяване на уменията и възможностите си, както своите собствени, така и на обкръжението си.

Личността се нуждае от уважение, зачитане на достойнството, възможност за избор и подкрепа, която отговаря на потребностите и в същото време укрепва автономността.

- Връзката между водещия на случай и клиента е от основно значение - въпреки че връзката между водещия на случая и клиента е от първостепенно значение, тя не е „нормална“ като тази с приятел, роднина или колега. Водещите на случай са винаги в позицията на силния и е опасно това да се забравя. Доброто и професионално практикуване признава тази власт и избягва злоупотребата с нея, като създава, доколкото е възможно, връзка на сътрудничество.
- Интервенциите са основани на принципа за свободния избор на потребителя - свободата на избора е свързана с увеличаване на властта на потребителите и грижешите се за тях при взимането на решения относно техния живот. Клиентите дават основните насоки на работата, доколкото това е възможно. Работата трябва да е насочена към постигането на целите, произтичащи от техните потребности и предпочитания.
- Активното водене на случай с отиване при клиента е добра форма на интервенция - клиентите, оказали се в позиция на социално, психическо и физическо нарушено функциониране имат нужда от помощ “на място”, като посредничество между клиента и социалната среда, семейството, различните видове институции. Причините за отпадането от обслужване или прекъсването на контакта включват отчуждаване от службите, паметови нарушения, затруднения при структуриране на времето, проблеми в комуникацията, липса на информация и стигматизиращи, недостъпни, отблъскващи или културално нечувствителни служби. Оценката на случая ще е по-надеждна, когато се осъществява в конкретната среда и с участието на други важни за потребителя хора. Така водещият успява да спечели доверието на подкрепящата среда на клиента и важните в случая институции и по този начин се стига до съвместна работа. Това позволява на водещия да ангажира техните ключови фигури в оценката и последващите дейности, увеличавайки значително приемствеността и подкрепата.

Стъпките, независимо колко малки са те, които водят към избрана от клиента цел, трябва да бъдат насърчавани. По този начин постигнатото се затвърждава и клиентите започват да осъзнават способността си да променят средата си и ролята си в нея.

◇ *Взаимодействие при защита от домашно насилие*

При защита от домашно насилие ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ, СЪДИЛИЩАТА, ОБЩИНИТЕ и ЮРИДИЧЕСКИТЕ ЛИЦА, които работят за защита от домашно насилие, си взаимодействат.

Чл. 4 ал.1 от Правилника за прилагане на ЗЗДН, обн. ДВ, бр.45/15.06.2010 г.

- При упражняването на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, при случаи на ДОМАШНО НАСИЛИЕ, пряко ангажирани в оказването на ПОМОЩ и ЗАКРИЛА са:

ДЪРЖАВНИТЕ И ОБЩИНСКИТЕ ОРГАНИ

Законът за защита от домашното насилие делегира правомощия и задължения на ДЪРЖАВАТА да създаде условия за изпълнението на програми за превенция и защита от домашно насилие и програми, осигуряващи помощ на пострадалите лица. Чл. 6. (1) от ЗЗДН

- Всяка година до 31 март Министерският съвет приема Национална програма за превенция и защита от домашно насилие.
- Средствата за финансиране на изпълнението на задълженията по програмата се определят ежегодно в Закона за държавния бюджет на Република България за съответната година по бюджетите на съответните министерства, определени в Националната програма.
- Държавата и Общините са органите, които са натоварени да подкрепят създаването на алтернативни социални услуги в общността за жертви и извършители на домашно насилие.
- Държавата и Общините са органите, които са задължени да подкрепят създаването на постоянно действащи центрове, в които пострадалите лица да могат да получат квалифицирана помощ, както и защитено пространство за да се възстановят от преживените травми, като се разкрият подслони за жертви на домашно насилие.

РАЙОННО УПРАВЛЕНИЕ ПОЛИЦИЯ/РУП/

В голяма част от случаите полицаите са тези, към които първо се обръща за помощ пострадалото лице. Във всяка областна дирекция на МВР има регионален координатор по прилагане на ЗЗДН. Всички униформени служители от охранителна полиция работят по прилагане на ЗЗДН, като в РУП се изготвя и съхранява документация, свързана с регистрирането и проследяването на всеки един случай.

Когато има непосредствена опасност за живота и здравето на пострадалото лице(а), следва незабавно да се позвъни на полицията (тел. 166 или 112). На тези номера може да се позвъни и от мобилен телефон, даже ако картата му не е заредена с пари.

Полицията има задължение при всеки случай на домашно насилие незабавно да се отзове на сигнала, като на място преценява какви действия ще бъдат предприети спрямо насилника.

ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛЯ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ:

Полицейският служител може да:

- снее писмено обяснение от извършителя;
- да информира извършителя, че е нарушил закона и неговото поведение е противоправно;
- да уведоми извършителя за отговорността, която носи за извършеното деяние;
- да състави протокол за предупреждение по чл. 56 от ЗМВР (В случаите на домашно насилие копие от протокола за предупреждение се предоставя на пострадалото лице при поискване).
- Когато полицейският служител установи, че са налице предвидените в чл. 63 от ЗМВР предпоставки, задържа извършителя и го отвежда в РУП.

ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПОСТРАДАЛИЯ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ:

Полицейският служител може да:

- снее писмено обяснение от пострадалото лице;
- вземе необходимите мерки за осигуряване на безопасността на пострадалото лице и за обезпечаване на неговото здраве и живот;
- запознае пострадалия с произтичащите от Закона за защита от домашното насилие и Наказателния кодекс правомощия, в т.ч. с възможността да подаде:
 - молба до органите на МВР за предприемане на спешни мерки съгласно Закона за МВР;
 - молба до Районния съд за предприемане на мерки за защита по реда на ЗЗДН;

- тъжба до прокуратурата, когато деянието осъществява състав на престъпление от общ характер, или
- тъжба до Районния съд за започване на наказателно преследване, когато деянието е извършено от възходящ, низходящ, съпруг, брат или сестра и осъществява състав на престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия;
- да предостави при поискване копие от протокола за предупреждение по чл. 56 от ЗМВР ;
- да уведоми пострадалото лице за възможността да ползва социални услуги в общността -- кризисен център и рехабилитационни програми, предоставяни от доставчици на такива услуги;

ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ДЕЦА, ПРИСЪСТВАЛИ ИЛИ ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ:

- Когато пострадалото лице е дете, полицейският служител предприема незабавни действия по закрила на детето, съгласно Закона за закрила на детето и Наредба № I-51/2001 г. за условията и реда за предоставяне на полицейска закрила на детето и следва да уведоми директора на дирекция “Социално подпомагане” и Районна прокуратура.

КОГАТО АКТЪТ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ ОСЪЩЕСТВЯВА СЪСТАВ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ ОТ ОБЩ ХАРАКТЕР:

- Наказателното преследване започва независимо от волеизявлението на пострадалото лице.
- Веднага след получаване на достатъчно данни и при наличие на законен повод ще бъде образувано досъдебно производство срещу извършителя на деянието.

ПРИ ОБРАЗУВАНО ДОСЪДЕБНО НАКАЗАТЕЛНО ПРОИЗВОДСТВО:

- Досъдебното наказателно производство протича самостоятелно и независимо от производството за налагане на мерки за защита срещу домашното насилие по ЗЗДН.

МОЛБА ДО ПОЛИЦЕЙСКИТЕ ОРГАНИ СЪГЛ. ЧЛ.4 АЛ.2 ОТ ЗЗДН:

- В случаите, когато са налице данни за пряка и непосредствена опасност за живота или здравето на пострадалото лице, може да се подаде молба до полицейските органи за налагане на спешни мерки съгласно ЗМВР.

КОГАТО ИМА ИЗДАДЕНА ЗАПОВЕД ЗА ЗАЩИТА ПО РЕДА НА ЗЗДН:

- Законът за защита от домашното насилие указва, че полицейските органи са тези, които следят за изпълнението на ЗАПОВЕДТА ЗА ЗАЩИТА, когато с нея е наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от ЗЗДН
- Когато има издадена заповед за защита, с която е наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от ЗЗДН, решението и заповедта се изпращат и на РПУ по настоящия адрес на извършителя и на пострадалото лице.

В случаите когато има дете – жертва на домашно насилие в работата се включват и инспекторите от Детска педагогическа стая, които имат следните задължения:

- Да работят за защита на правата, живота, здравето и имуществото на малолетните и непълнолетните от престъпни посегателства;
- Да издирват и установяват малолетните и непълнолетните - обект на престъпно посегателство, на малтретиране или оставени без надзор, както и причините и условията, довели до това;
- Да уведомяват съда, прокуратурата и другите компетентни органи, когато получат сигнали за виновно поведение по отношение на малолетните и непълнолетните от страна на родителите, на лицата, които ги заместват, или на трети лица;
- Да издирват и установяват малолетни и непълнолетни - обект на престъпно посегателство и малтретиране от страна на родителите, на лицата, които ги заместват, или на трети лица, и предприемат съответстващи мерки или уведомяват компетентните органи;
- Да съдействат на органите на предварителното производство при разследването на случаи, при които малолетни и непълнолетни лица са обект или субект на престъпления.
- Да участват съобразно компетенциите си в предварителната проверка по изясняване на фактичестката обстановка в случаите, когато обект и субект на противоправни деяния са малолетни и непълнолетни лица;

СЪДЕБНИ ОРГАНИ

При случаи на ДОМАШНО НАСИЛИЕ, СЪДА предоставя СЪДЕБНА ЗАЩИТА чрез прилагането на МЕРКИ, съгл. ЗЗДН, като:

- В срок до един месец от акта на домашно насилие, пострадалото лице подава молба до районния съд по постоянния или настоящия адрес с искане за налагане мерки за защита.
- Към молбата се прилага клетвена декларация относно извършеното насилие, както и документи, удостоверяващи, че пострадалото лице попада в кръга на лицата, които могат да искат съдебна защита по реда на ЗЗДН, както и такива, удостоверяващи акта на насилие.

ПРИ ПОСТЪПИЛА МОЛБА СЪГЛ. ЧЛ. 4 АЛ.1 ОТ ЗЗДН, КОМПЕТЕНТНИЯТ СЪД:

- насрочва открито съдебно заседание в срок не по-късно от един месец, като указва на страните задължението им за представяне на доказателства;
- служебно изисква за извършителя справка за съдимост, справка за наложени мерки по този закон и удостоверение дали се води на психиатричен отчет, както и служебно събира доказателства.

- прилага засилено служебното начало;

Пострадалият трябва да докаже защо се нуждае от защита. Ако не се опише обстановката, и без доказателства, не може да се обоснове нуждата от защита.

МАКСИМАЛНО ОБЛЕКЧЕНА ПРОЦЕДУРА:

• Изхождайки от характера на този вид дела, закона предвижда максимално облекчена процедура, за да се стартира производството. За да се даде ход на съдебното производство е достатъчно да има два документа:

1. Молба и
2. Декларация по чл.9 ал.3 от ЗЗДН. - тя има доказателствена стойност на “клетвена декларация”.

Само на основание на Декларацията по чл. 9 ал. 3 от ЗЗДН, ако в нея са доказани (конкретно посочени) обстоятелствата, може да се издаде заповед.

ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ДЕЦА, ПРИСЪСТВАЛИ ИЛИ ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ:

Когато от данните по делото е видно, че е необходимо да се предприемат мерки по Закона за закрила на детето, СЪДЪТ:

- уведомява директора на Дирекция „Социално подпомагане“.
- изисква изготвянето на социален доклад относно защита интереса на детето;
- изслушва детето, ако е навършило 10-годишна възраст;
- определя подходящи защитни мерки;

Когато в съда се изслушват деца, пострадали от домашно насилие, задължително изслушването следва да се извършва в присъствието на психолог или социален работник и то при **подходящи условия**. При възможност трябва да се избягва изслушването на децата да става в съдебната зала.

ПРИ ПОСТЪПИЛА МОЛБА СЪГЛ. ЧЛ. 4 АЛ.1 ОТ ЗЗДН, вр.чл.18 от ЗЗДН:

Когато са налице данни за пряка и непосредствена опасност за живота или здравето на пострадалото лице, СЪДЪТ :

- в закрито заседание без призоваване на страните издава заповед за незабавна защита в срок до 24 часа от получаването на молбата или искането;
- насрочва делото за разглеждане в открито;
- разпоредва Заповедта за незабавна защита да се връчи на страните, както препис от същата се изпраща служебно до районното полицейско управление;
- Заповедта за незабавна защита има действие до издаването на заповедта за защита или на отказа на съда.

МЕРКИ ЗА ЗАЩИТА /чл.5 от ЗЗДН/, а именно:

- задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие;
- отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда;
- забрана на извършителя да приближава жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдиш на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда;
- временно определяне на местоживееенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето;
- задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми;
- насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване.

ПРОКУРАТУРА

- Чл. 296. от НК – „Който попречи или осуети по какъвто и да е начин изпълнението на съдебно решение или не изпълни заповед за защита от домашното насилие, се наказва с лишаване от свобода до три години или глоба до пет хиляди лева”.

ПРЕСТЪПЛЕНИЕ, КОЕТО СЕ ПРЕСЛЕДВА ПО ТЪЖБА НА ПОСТРАДАЛИЯ:

- Когато деянието е извършено от възходящ, низходящ, съпруг, брат или сестра и осъществява състав на престъпление по чл. 130 (лека телесна повреда), чл. 131, ал. 1, т. 3-5 (телесна повреда на майка или на баща; на бременна жена, на малолетно лице или на повече от едно лице; по начин, особено мъчителен за пострадалия; чл. 132 (телесна повреда при раздразненост...), чл. 144, ал. 1 (закана), чл. 145 (разгласяване на чужда тайна), чл. 146-148а (обида и клевета), чл.129 (средна телесната повреда), чл. 132 (телесна повреда в състояние на силно раздразнение..) и чл. 134 (тежка или средна телесна повреда-квалифицирани случаи) от НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС (НК), наказателното преследване се възбужда по тъжба на пострадалия.
 - В тези случаи, за да започне наказателно преследване е необходимо да бъде подадена молба от пострадалото лице до съда.
 - За престъпление по чл. 133 (тежка или средна телесна повреда по непредпазливост) от НК наказателното преследване от общ характер се възбужда по тъжба на пострадалия до прокуратурата и не може да се прекрати по искане на пострадалия.

АДВОКАТ

- предоставя правна помощ, която включва:
 - устни и писмени консултации и становища по въпроси на правото;
 - изготвяне на всякакви книжа - молби, тълби, заявления, жалби и други, свързани с възложената от клиента работа;
 - представителство на доверителите и подзащитните и защита на правата и законните им интереси пред органите на съдебната власт, административните органи и служби, както и пред физически и юридически лица.

ДИРЕКЦИЯ „СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ”

- незабавно уведомява органите на МВР за извършено домашно насилие;
- следи за правилното изпълнение и ненарушаването на издадена Заповед за Защита;
- изготвя протоколи, доклади и други актове, които имат доказателствен характер в производствата по дела образувани по ЗЗДН;
- издава заверени преписи от документи съдържащи данни за извършено домашно насилие при поискване от страна на пострадалото лице, от негов представител, пълномощник или по искане на съда;
- Директорът на Д „СП” издава Заповед за ползване на подходяща социална услуга на лица и деца, пострадали от домашно насилие.

ДЕЙСТВИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ДЕЦА, ПРИСЪСТВАЛИ ИЛИ ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ:

- производство по ЗЗДН може да се образува от Директора на Д „СП”, когато пострадалото лице е непълнолетно, пострадалото лице е под запрещение или е с увреждания;
- Д „СП” следи за изпълнението на Заповедта за Защита, издадена от съответния Съд;
- създава и поддържа информация по случая;
- извършва периодични проверки за изпълнението на наложените мерки;
- изисква периодична информация от юридическо лице, което изпълнява програма за възстановяване на пострадали лица.

БЪРЗА ПОМОЩ/ ЦЕНТЪР ЗА СПЕШНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ

- оказване на първа помощ на пострадалото лице;
- хоспитализиране на пострадалото лице;
- когато пострадалото лице е дете, се подава сигнал до отдел „Закрила на детето”;

СЪДЕБЕН ЛЕКАР

- издава медицинско удостоверение, в което са констатирани травмите и следите от насилие на пострадалото лице.;
- медицинското удостоверение има доказателствен характер в съдебния процес по дела, образувани по ЗЗДН.

ЛИЧЕН ЛЕКАР

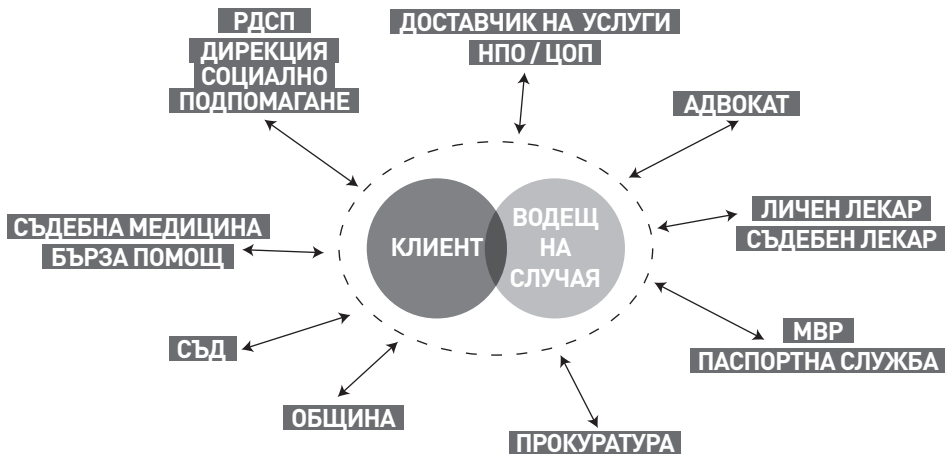
- „По искане на пострадалото лице, всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи на насилие” (чл.4 (з) от ЗЗДН).

НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ, РАБОТЕЩИ С ХОРА, ПОСТРАДАЛИ ОТ НАСИЛИЕ

- **кризисна интервенция** за оценка на риска и съдействие при изграждане на стратегия за безопасност;
- **психологически консултации** за преодоляване на психичната травма;
- **юридически консултации** за защита правата на пострадалия;
- **социално посредничество** за осъществяване на връзки с други институции /(здравни заведения, полиция, прокуратура, съд и пр.)/, настаняване в подслон;
- **дългосрочна психотерапия;**
- **защитено жилище / кризисен център;**
- участие в **младежки клуб** за превенция на насилието срещу деца и оказване на помощ на деца в насилие;
- **консултативна телефонна линия** за хора, пострадали от насилие, която предоставя емоционална подкрепа, изграждане на план за сигурност и действие и информация за други служби и програми в помощ на пострадалите от насилие.

2. Диаграми за работа по случаи на:

Възрастен, пострадал от домашно насилие

Дете, пострадало от домашно насилие

IV. ДОБРА ПРАКТИКА

Разглежданият случай е на жена Д.В.З. и двете ѝ деца Д.С.С на 16 г. и К.С.С. на 14 г. (момчета). Пострадалите са потърсили помощ от Фондация „П.У.Л.С.” гр. Перник, през 2012г. Жената и децата са подлагани на системно физическо и психическо насилие от страна на С.Д.С., съпруг на майката и баща на децата, с постоянен адрес гр. Перник. Съпрузите са сключили брак през 1995 г.. Насилието е започнало още със сключването на брака. Изразява се в упражняване на контрол от страна на съпруга върху съпругата си, за това какво да прави, как да се облича, къде и как да ходи. Държанието му се изразява в постоянна ревност, ограничаване на контактите ѝ с близки и роднини. Скандали, обиди, заплахи, физически тормоз и стрес, критики за несправянето с житейски проблеми и т.н. от страна на съпруга са ежедневие.

Жената Д.В.З. се е надявала, че с появата на децата, животът им ще се промени. Особено кризисни обаче, станали последните няколко години, когато мъжът започнал да злоупотребява с алкохол. Насилието ескалирало във всеки един момент от тяхното ежедневие. То се прехвърлило и над децата с обиди и цинични думи. В своите обяснения, жената и децата споделят за драстични и жестоки ситуации, на които децата са били свидетели. Едни от най-фрапиращите случаи са разказите за упражнено физическо насилие, което се характеризира с връзване на ръцете на жената с белезници, връзване на краката ѝ за леглото с въже, като леглото е подпряно на стената, за да може жената да виси надолу с главата и побой. Този жесток сценарий, достоен за филм на ужасите, се разигравал в необитаема къща извън града, собственост на мъжа. На всички тези изтезания децата са били свидетели, те споделят, че когато побоищата върху майка им се извършвали в жилището им, те отивали в хола, където имало закачени икони и се молели на Господ, баща им бързо да „свърши с боя”, за да не я убие.

През 2007 г. по инициатива на жената е образувано съдебно производство за закрила от домашно насилие. В следствие на това, има издадена заповед за забрана от извършване на домашно насилие с решение № 766/ 29.10.2007 г. по гр. д. № 1843/ 2007 г. на Пернишки районен съд, с което е постановено забрана със срок до една година, да се въздържа от извършване на домашно насилие, отстранен е от семейното жилище, определено е местоживеене на децата при майката, както и задължение мъжът да посещава специализирани програми - фамилна терапия, работа с психолог, и други специалисти. Решението е обжалвано, но втората инстанция, с решение № 451/ 11.01.2008 г по ВТ № 1070/ 2007 г. по

описа на Пернишки окръжен съд, остава в сила, като потвърждава, решението на първоинстанционния съд. Въпреки наложената забраната мъжът продължава да упражнява насилие над съпругата си и двете си деца. Има многобройни сигнали до органите на МВР - гр. Перник за извършено физическо насилие над жената и децата. В началото на 2008 г., с постановено решение № 11/ 11.02.2008 г. по описа на Пернишки районен съд, се допуска разводът между двамата съпрузи. Постановеното решение предоставя упражняването на родителските права и семейното жилище на майката.

През 2012 г. потърпевшата Д.В.З. подава нова молба за защита, по Закона за защита от домашно насилие. В молбата си описва, че психическият натиск и агресията от страна на бившия ѝ съпруг С.Д.С. продължава над нея и двете ѝ деца. В молбата си жената разкрива как продължава да живее в постоянен страх за живота си и за живота на своите деца. Страхува се да излиза от дома си, възприемат всяко действие и дума на бившия си съпруг за реална опасност. В законоустановения срок, съдът се произнася и издава на потърпевшата Заповед за Незабавна защита. С ангажирането на всички необходими институции МВР- гр. Перник и О"ЗД" при Д"СП", с изготвянето на подкрепящ социален доклад относно децата и в две съдебни заседания в рамките на един месец, съдът налага исканите от потърпевшата мерки за закрила, издава заповед за защита с решение № 506/ 29.09.2012 г., с което решение постановява исканите мерки, а именно: Задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие; забрана на извършителя да приближава на по-малко от 200 м. от пострадалото лице и двете ѝ деца, като включва жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих, училищата, в които учат децата за срок от осемнадесет месеца; максимален размер на глобата от 1000 лв.

Така анализираният случай може да се квалифицира като успешна добра практика, с оглед на координацията на ангажираните институции. Бързата и адекватна работа на служителите са ключови за осъществяване на закрила на пострадалите лица.

V. МРЕЖА ЗА ПОДКРЕПА

1. ДЪРЖАВНИ ОРГАНИ И ИНСТИТУЦИИ В ПОДКРЕПА НА ЛИЦА, ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ.

- **Община Перник** – адрес : пл. „Иван Рилски” №1 А; Кмет тел. 076/68-42-10
- **ОД на МВР** - адрес: гр. Перник, ул."Самоков"№1; тел.076/60-73-13, 076/67-63-70; централа: 076/67-63-76; E-mail:pernik@mvr.bg;
 - **Първо Районно управление "Полиция"** – Перник - адрес: гр. Перник, ул. "Самоков" № 1; тел. 076 /676 676 , 076 / 676 371;
 - **Второ Районно управление "Полиция"** – Перник - адрес: гр. Перник, ул. "Минск" № 6; тел. 076/670 031 , 076/676 218;
 - **Районно управление "Полиция"** – Брезник - адрес: гр. Брезник ул. "Андрей Михайлов" № 80; тел. 07751 /38 47, 07751 /38 48;
 - **Районно управление "Полиция"** – Трън -адрес: гр. Трън ул. "Хараламби Стоянов" № 1; тел. 07731 /30 44, 07731 /30 39
 - **Районно управление "Полиция"** – Радомир - адрес: гр. Радомир ул. "Люлякова" №3; тел. 0777/8 24 11 , 076/ 676 388;
- **Окръжна Прокуратура Перник** - адрес: гр. Перник, ул. "Търговска" №37; Телефон: 076 64 70 13; Факс: 076 60 24 21; Телефон на деловодство: 076 64 70 66; E-mail: op_pernik@pk.prb.bg;
 - **Районна Прокуратура Перник** - адрес: гр. Перник, ул. "Търговска" №37; Телефон: 076 60 12 10; Факс: 076 6012 10; Телефон на деловодство: 076 64 70 94; E-mail: rp_pernik@pk.prb.bg;
 - Районна Прокуратура Радомир - адрес: гр. Радомир, ул. "Св.Св.Кирил и Методий" №22; Телефон: 0777 8 40 11; Факс: 0777 8 23 88; Телефон на деловодство: 0777 8 40 12; E-mail: rp_radomir@pk.prb.bg;
 - **Районна Прокуратура Трън** - адрес: гр. Трън, ул. "Георги Димитров" №4; Телефон: 07731 30 93; Факс: 07731 30 48; E-mail: rp_tran@pk.prb.bg;
 - **Районна Прокуратура Брезник** - адрес: гр. Брезник, ул. "Пролетарска" №4; Телефон: 07751 23 51; Телефон на деловодство: 07751 38 44; E-mail: rp_breznik@pk.prb.bg;
- **Окръжен Съд Перник** – адрес: ул. Търговска №37; тел. 076/68-63-28;
 - **Районен Съд Перник** - адрес: ул."Търговска" № 37, +359 (76) 64 70 14, факс +359 (76) 60 33 83;
 - **Районен Съд Радомир** - адрес: 2400 гр. Радомир , обл. Перник, ул. Кирил и Методий № 22; тел. 0777 8 40 31;e-mail: rs_radomir@abv.bg ;
 - **Районен Съд Трън** - адрес: гр. Трън, ул. "Георги Димитров" №4 ;Административен секретар: 0777/98652; деловодство: 0777/98643; Факс: 0886/873438; e-mail: rstran@abv.bg;
 - **Районен Съд Брезник** – адрес: ул. Пролетарска № 4, телефони - Деловодство - 0886848976, 077798748, факс - 0886859224; e-mail: rs_breznik@mail.bg.;
- **Регионална дирекция „Социално подпомагане”** – Перник- адрес: гр.Перник,пл.св.Иван Рилски №1Б; тел.076/60-09-54; e-mail: pernik-rdsp@asp.government.bg
 - Д „СП” Перник – адрес: ул.Радомир №1; тел: 076/60-26-20; e-mail: dsp-pernik@asp.government.bg;
 - Д „СП” Трън – адрес: пл."Владо Тричков" №1; тел: 07731/23-86; e-mail: dsp-trun@asp.government.bg;
 - Д „СП” Радомир – адрес: ул."Кирил и Методий" 9; тел: 0777/80-169; e-mail: dsp-radomir@asp.government.bg;

- **Адвокатска колегия Перник** – адрес: ул. Васил Стоин 4/2, ет.1, п.к. 118
тел.:076/602791;076/602791; e-mail: office@prak.lex.bg;
- **Център за обществена подкрепа**, гр. Перник – адрес: Перник, кв. Калкас, ул. "Захари Зограф" 61; тел.: 076/69 50 05; e-mail: domkalkas@abv.bg ;
- **Център за обществена подкрепа**, гр. Трън – адрес: Трън- п.к. 2460; Ул. "Ал.Стамболийски" № 25; Тел. 07731/9272 и 0889/040412; e-mail: cop_tran@mail.bg;интернет адрес: www.cop-tran.com;
- **Регионален Инспекторат по Образованието** - адрес: Перник, ул. "Св.Св.Кирил и Методий" 11; телефон: 076/ 60 48 30;
- **МБАЛ „Р. Ангелова”** - адрес: Изп. директор - тел.: 076/ 601 360.

2. НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ В ПОДКРЕПА НА ЛИЦА, ПОСТРАДАЛИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ.

- **Фондация „Позитивни умения на личността в социума” /„П.У.Л.С”/** - Перник
www.pulsefoundation.org; тел: 076/60-10-10; 076/60-33-60; Адрес: Перник 2300, ул. „Средец” 2
- **Фондация „Български център за джендър изследвания” /БЦДИ/-** Телефон: 02/963 53 57 (безплатен) ; Мобилен: 0878 567 620 (безплатен); Факс: 02/9635357; Адрес: гр. София, п.к. 1142 бул. „Евлоги и Христо Георгиеви” № 5; e-mail: office@bgrf.org; Интернет страница: www.bgrf.org
- **„SOS– семейства в риск”**- Варна - Телефон: 052/609677; Тел/Факс: 052/ 613 830; e-mail: sos@ssi.bg; Интернет страница: www.sos-varna.org; Адрес: гр. Варна, ул. „Славянска” 32
- **Асоциация „Деметра”**- Бургас - Телефон: 056/ 81 56 18; Факс: 056/ 836 657; Мобилен: 0896 82 15 91; Интернет страница: http://demetra-bg.org; e-mail: demetra@unacs.bg; Адрес: гр. Бургас, ул. “Шейново” № 102 а
- **Център „Отворена Врата”**- Плевен - Тел/факс 064/ 846 713(безплатен); e-mail: opendoor_centre@hotmail.com; Адрес: гр. Плевен, п.к. 5800, ул. “Неофит Рилски” № 55
- **Сдружение „Екатерина Каравелова”** - Силистра - (Телефони: 086/820 487 (безплатен) Факс: 086/820 487; e-mail: ceta@mail.bg; Интернет страница: www.ekaravelova.net1.cc Адрес: гр. Силистра, п.к. 7500 ул. „Вапцаров” № 51, ет.2
- **Асоциация „Ная”** –Търговище -Телефон: 0601/6 28 89, Факс: 0601/6 28 89 e-mail: naia_s@abv.bg; Адрес на управление и за кореспонденция: гр. Търговище, п.к. 7700, ул. “Антим I” № 37
- **Сдружение "Център Динамика"** – Русе - Телефон/Факс: 082/ 82 67 70; мобилен: 0879 45 35 03; e-mail: centre_dinamika@abv.bg; гр. Русе 7012, ул. “Панайот Хитов”№9
- **Фондация “Асоциация Анимус”** – София - Телефон: 02/981-76-86; Факс: 02/983 52 05; Адрес на фондацията: гр. София 1000 ул. „Екзарх Йосиф” № 85; e-mail: animus@animusassociation.org; Интернет страница: www.animusassociation.org

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

ФОНДАЦИЯ П.У.Л.С.

Проект "Център за превенция и рехабилитация на хора, пострадали от домашно насилие, деца в риск и интеграцията им в семейството и общността",
финансиран от Министерство на Правосъдието

НАРЪЧНИК ЗА ПРОФЕСИОНАЛИСТИ, РАБОТЕЩИ ПО СЛУЧАИ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Консултант по психологическата част: Ася Александрова, психолог - Фондация П.У.Л.С.

Консултант по юридическата част: адв. Марияна Евтимова

Рецензент: Комисия към Министерство на Правосъдието

Одобрен от Министерство на Правосъдието

Изготвил: Фондация „П.У.Л.С.“

Перник, октомври 2013г.